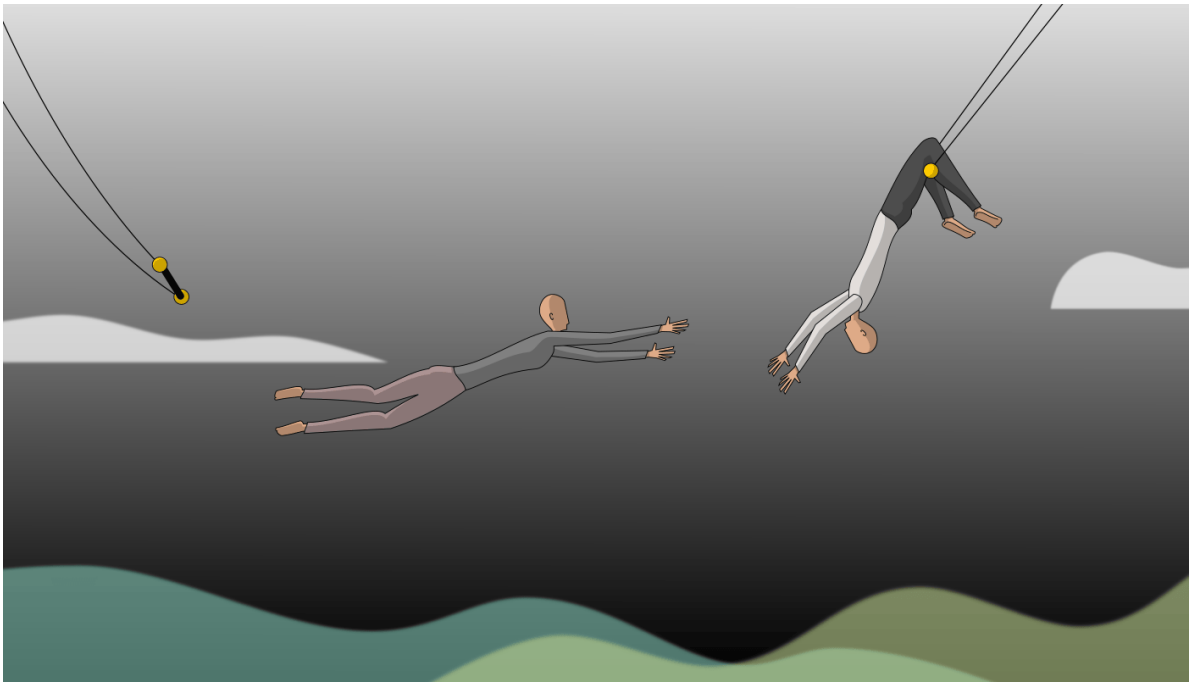
L'AGENDA 2030 COM A FULL DE RUTA

Ara, més que mai, no podem deixar ningú enrere

La COVID-19 ha agreujat la pobresa i les desigualtats existents i dificulta la implementació dels ODS, però la sortida a la crisi social ha de passar pel compliment de l'Agenda 2030

Francina Alsina Canudas, Adolf Díaz Capón

Il·lustració: Fernando Prado

El cost social de la COVID-19 és alt, molt alt. Ho és tant que ni tan sols som capaces d'imaginar l'abast real dels estralls d'una crisi social a escala global que tot just ha començat. La pandèmia ha evidenciat com en només dotze mesos la pobresa, les desigualtats i l'exclusió que ja existien s'han agreujat enormement: hi ha més persones en risc de pobresa i les persones que ja estaven en aquesta situació són més pobres que abans [1]. Aquí, a Catalunya, i a qualsevol altre indret del món.

Si la consecució de l'ODS 1 'Fi de la pobresa' era un repte ambiciós abans de la pandèmia, ara ho és més perquè l'impacte del coronavirus està dificultant la implementació dels Objectius de Desenvolupament Sostenible [2]. Tot i això, les organitzacions del tercer sector social estem convençudes que la superació de la crisi social generada per la COVID-19 passa forçosament pel compliment del full de ruta marcat per l'Agenda 2030. El repte és majúscul i ens posa a tots i totes a prova (administracions, empreses, entitats socials, ciutadania, etc.) però ara, més que mai, no podem deixar ningú enrere. El tercer sector social no només ho té molt clar sinó que vol tenir-hi un paper actiu.

Només en la primera i segona onada de la pandèmia, a Catalunya 800.000 persones han requerit ajuda de les entitats socials per cobrir necessitats tan bàsiques com l'alimentació i l'habitatge, segons estimacions de la Taula del Tercer Sector [3]. En concret, les peticions d'ajuda s'han triplicat i duplicat [4] respectivament i un 30% de les persones ateses és la primera vegada que han recorregut a una entitat social, el que reflecteix de manera inequívoca la duresa de l'emergència.

> El Tercer Sector Social és i serà la xarxa de protecció social per a milers de persones en situació de vulnerabilitat, i per això reclama que la seva veu sigui escoltada i tinguda en compte en el disseny de les polítiques socials que han de pal·liar els efectes de la pandèmia

El cop s'està aturant gràcies al treball i al compromís de servei públic del conjunt de les entitats socials catalanes, de les seves professionals i del seu voluntariat, representades per la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. Trenta-quatre federacions i grans organitzacions que aglutinen més de 3.000 entitats no lucratives —fortament arrelades al territori— que defensen els drets socials i lluiten per erradicar la pobresa i reduir les desigualtats. Si parem atenció als motius fundacionals i a la seva missió i visió, observarem que el màxim comú denominador és el treball en els ODS. Són associacions, fundacions, cooperatives d'iniciativa social i empreses d'inserció que atenen, acompanyen i ofereixen suports a persones en situació o risc d'exclusió en totes les etapes de la vida (infància i adolescència, joventut, adults i persones grans) i en tots els àmbits (pobresa i exclusió, treball, salut, lleure, discapacitat, salut mental, sensellarisme, drogodependències o col·lectiu gitano, entre molts altres).

El tercer sector social ha estat, és i continuarà sent la xarxa de protecció social de milers de persones en situació de vulnerabilitat i és per aquest motiu que reclama que la seva veu i expertesa sigui escoltada i tinguda en compte en el disseny de les polítiques socials que han de pal·liar els efectes de la pandèmia i que han de donar resposta a les noves necessitats, les d'ara i les que sorgiran en un futur. Però les entitats socials també reivindiquen ser un agent imprescindible en l'avenç dels ODS de l'Agenda 2030. Una de les característiques del sector és, precisament, la capacitat de generar tota classe d'aliances entre els diversos agents amb la finalitat de sumar per poder multiplicar els efectes de l'acció de les entitats socials en les persones i el conjunt de la societat.

De fet, el tercer sector social entén l'ODS 17 'Aliances pels objectius' com un compromís estratègic i part del mètode per a la consecució de les seves metes. En aquest sentit, vincula a les seves causes i propòsits a 90.000 professionals (un 75% són dones), 360.000 persones voluntàries, 550.000 persones sòcies i 560.000 donants, a més d'administracions públiques amb independència de la seva escala territorial i de milers d'empreses de tot tipus (micro, petites, mitjanes i grans).

La pobresa al món

Les dades actuals del Banc Mundial confirmen que no es podrà erradicar la pobresa l'any 2030 [5]. Com s'apuntava, fins i tot abans de la COVID-19 ja estàvem lluny d'aquesta fita. Les previsions plantegen que la pobresa extrema mundial augmentarà per primera vegada en més de 20 anys durant aquest 2021 com a resultat de les conseqüències ocasionades per la pandèmia i agreujades per la força dels conflictes i del canvi climàtic.

Es calcula que entre 88 i 115 milions més de persones entraran en la pobresa extrema i que, per tant, el total se situarà entre 703 i 729 milions. La crisi sanitària tindrà com a resultat l'augment de la pobresa, particularment desproporcionada en els grups que eren vulnerables a causa de la pèrdua de llocs de treball de persones poc qualificades i amb salaris baixos. Aquesta tendència ja existia, però s'ha accelerat amb la COVID-19. Les últimes investigacions suggereixen que, gairebé amb tota seguretat, els efectes de la crisi es faran sentir en la majoria dels països fins al 2030. En aquestes condicions, els objectius d'erradicar la pobresa extrema a tot el món i de reduir almenys a la meitat la proporció d'homes, dones i infants de totes les edats que viuen en situació de pobresa és inassolible, si no s'adopten mesures polítiques ràpides, significatives i substancials.

La pobresa a Catalunya

El tercer sector social entén les desigualtats com un problema de drets humans que va més enllà de la manca d'ingressos i recursos per garantir uns mitjans de vida sostenibles per a les persones. Per què l'ODS 10 'Reduir les desigualtats' és tan important per a les entitats socials? La raó és molt senzilla: perquè a Catalunya tenim una pobresa que és estructural, crònica i profunda i unes desigualtats que s'eixamplen.

L'acció del tercer sector se centra en les persones que no poden viure amb dignitat. Són persones que no poden trencar amb la roda de la precarietat i que van entrant i sortint, l'anomenada pobresa intermitent, perquè no aconsegueixen prou estabilitat econòmica i laboral per superar l'atzucac. En aquest sentit, les dades són nítides:

Pràcticament un 20% dels catalans i catalanes són pobres (19,5%) [6], és a dir, més d'un milió i mig de persones i el pitjor de tot és que, en els últims anys, aquesta taxa de risc de pobresa no s'ha mogut gaire del voltant d'aquesta xifra, cosa que indica com n'és de profunda i arrelada aquesta pobresa.

Un 8% d'aquestes persones viuen en una situació de pobresa extrema, que equival a més de

mig milió de persones [7].

Els col·lectius més castigats són: la infància (1 de cada 3 infants catalans és pobre), les dones (la feminització de la pobresa és un fenomen en augment) i les persones immigrades (la meitat en risc d'exclusió) i, per tipologia de la llar, les monoparentals (gairebé la meitat també en situació de pobresa) [8].

> El 20% de la població catalana és pobra. En els últims anys, la taxa de risc de pobresa no s'ha mogut del voltant d'aquesta xifra, fet que indica com n'és de profunda i arrelada aquesta pobresa

Les dades són això, números, però al seu darrere hi ha una persona i una família que no viu, sinó que sobreviu en el seu dia a dia, i que ha d'escollir entre pagar l'habitatge o el menjar o entre pagar les factures energètiques o comprar roba i, així, fins a una llarga llista de casuístiques impròpies d'una societat com la nostra. Tot plegat demostra que la nostra societat continua sent profundament desigual, injusta i no equitativa, el que empeny a les organitzacions socials a seguir avançant en la consecució de l'ODS 10 que, des de la transversalitat, actua com a paraigua d'altres ODS relacionats estretament amb la feina que desenvolupen les entitats socials: fam zero, salut i benestar, educació de qualitat, igualtat de gènere, energia neta i assequible, treball decent i creixement econòmic i ciutats i comunitats sostenibles.

Propostes del tercer sector social català per assolir els ODS

ODS 1 – Fi de la pobresa. Reforçar la xarxa de protecció i drets socials és essencial per progressar en aquest objectiu, fent incidència en tres aspectes fonamentals: treball, habitatge i garantia d'ingressos mínims. Els dos primers s'ampliaran a continuació, però ara, ens centrarem en dos drets que asseguren aquests mínims vitals: la renda garantida de ciutadania i l'ingrés mínim vital. Malgrat que són unes bones eines per reduir la pobresa estructural, no estan arribant a les persones susceptibles de ser-ne beneficiàries. Actualment, 150.000 persones es beneficien de la renda garantida, segons dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies [9]. La xifra només cobreix el 10% de la població que viu sota el llindar de pobresa. I en el cas de l'ingrés mínim vital, la prestació beneficia a 560.000 persones (41.000 a Catalunya), molt lluny de la intenció del Govern espanyol d'arribar a 2,3 milions a l'Estat, segons el Ministeri d'Inclusió i Seguretat Social. Per aquest motiu, és prioritari i urgent assegurar la correcta coordinació amb el govern espanyol per garantir la compatibilitat entre l'Ingrés Mínim Vital i la Renda Garantida de Ciutadania i assegurar l'accés a totes les persones que les necessiten, a més de simplificar els tràmits i millorar el temps de resposta perquè la resolució de les sol·licituds no és ni àgil ni ràpida.

*ODS 2 – Fam zero***.** La pandèmia ha triplicat les demandes d'ajuda a les entitats socials per

cobrir la necessitat bàsica de l'alimentació. La COVID-19 ha empitjorat les condicions de vida de les persones que ja estaven en una situació de pobresa, però també se n'han afegit moltes altres amb nous perfils que el tercer sector mai havia atès fins ara. Persones que, de la nit al dia, s'han quedat sense cap ingrés perquè han perdut la seva feina o el seu negoci i que, si tenien algun estalvi, s'han quedat sense cap coixí i que ara requereixen amb urgència tenir assegurats uns mínims vitals. Per això, és imprescindible que els dos drets abans esmentats, la renda garantida de ciutadania i l'ingrés mínim vital, funcionin correctament.

*ODS 3 – Salut i benestar***.** Segons un estudi de l'OMS (Organització Mundial de la Salut), 1 de cada 4 persones patirà algun tipus de trastorn mental al llarg de la seva vida [10]. La pandèmia està generant un augment d'aquestes realitats. L'aïllament social i la disminució de les relacions personals ha afectat sobretot a col·lectius que han estat a prop de vivències difícils. La mort d'un familiar o d'una persona pròxima, així com la incertesa i la precarietat laboral, han incrementat els trastorns relacionats amb l'ansietat i la depressió. Les entitats socials demanen que la salut mental sigui un element central de la resposta a la pandèmia i reclamen estratègies planificades, amb mecanismes de suport a les persones i amb els recursos adients per gestionar la sobrecàrrega en salut mental derivada de la COVID-19.

ODS 5 – Igualtat de gènere. La relació entre pobresa i dona és directa: estan més exposades i tenen més risc de patir una situació d'empobriment pel fet de ser dones. La vulnerabilitat es multiplica si, a més, és dona i té una discapacitat, un trastorn de salut mental, és d'origen migrat o pertany al poble gitano o al col·lectiu LGBTIQ+. La bretxa de gènere és evident sobretot en l'àmbit laboral perquè tenen treballs més precaris, sous més baixos (22% de bretxa salarial) i a temps parcial com a conseqüència els ingressos són exponencialment més baixos. El 2019, Espanya tenia la segona taxa d'atur femení més alta de la Unió Europea [11]. El tercer sector proposa que es reforcin les polítiques d'igualtat de gènere i reclama que s'incorpori aquesta perspectiva en el disseny, execució i avaluació de les polítiques socials per garantir la igualtat efectiva entre dones i homes.

*ODS 7 – Energia neta i assequible***.** El treball del tercer sector està molt centrat a reduir la precarietat energètica, incrementant la resiliència energètica i disminuint les actuacions d'assistència social. El 8% de la població catalana no pot mantenir la seva llar a una temperatura adequada [12]. Des de fa molts anys, les entitats socials estan compromeses amb la lluita contra la pobresa energètica i en com assegurar el dret a una energia assequible sobretot per a les persones en situació vulnerable. La pobresa energètica és una de les cares de la pobresa que més ens preocupa i ocupa perquè, avui en dia, és un dret vulnerat que requereix una resposta conjunta, integral i coordinada de tots els agents implicats. Algunes de les causes que empitjoren aquesta realitat són: l'encariment de les factures energètiques de més del 40% de mitjana en l'última dècada i l'estat del parc d'habitatges, més del 50% no són eficients energèticament. És imprescindible el compliment de la llei 24/2015 de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica per protegir les llars més vulnerables i cal empoderar les persones perquè coneguin i reivindiquin els seus drets energètics. La Taula del Tercer Sector és coorganizadora del Congrés Català de Pobresa Energètica per promoure el treball conjunt entre els diferents agents.

*ODS 8 – Treball decent i creixement econòmic***.** La situació actual en relació amb aquest ODS és insostenible perquè arrossegàvem, prepandèmia, una ocupació de mala qualitat amb unes condicions laborals molt precàries: sous baixos i inestabilitat laboral. En aquests moments, tenir feina no és cap garantia per no ser pobre (a Catalunya hi ha prop de 500.000 treballadors/es pobres) [13]. Aquesta realitat augmenta amb el context de pandèmia i té un impacte directe en la salut i el creixement econòmic que, consegüentment, alenteix exponencialment la prosperitat de les persones. Els salaris precaris són sinònim de precarietat en tots els altres àmbits de la vida. Per aquesta raó, és indispensable generar noves polítiques públiques que donin una resposta urgent a la necessitat d'incorporar al mercat laboral als col·lectius amb major vulnerabilitat (dones, joves, majors de 45 anys, persones amb discapacitat, persones nouvingudes, poble gitano, etc.) i que han quedat més afectats per les conseqüències socials i econòmiques de la pandèmia. No es pot oblidar que el treball és la principal via d'inclusió social i que, per a aquestes persones, les oportunitats laborals també són sinònim d'autonomia, autoestima i relacions socials.

*ODS 11 – Ciutats i comunitats sostenibles***.** Segons estimacions de l'ONU, 5.000 milions de persones viuran en ciutats el 2030. La sostenibilitat d'aquest ODS es basa en moltes qüestions però, la principal, és l'habitatge que constitueix la despesa més elevada de les persones i les famílies. Les causes d'aquest sobrecost són, d'una banda, els preus desorbitats i, de l'altra, la falta d'un parc d'habitatge social, que Catalunya ni tan sols arriba al 2%, molt lluny del 15% que és el mínim per assegurar la cohesió social en una comunitat i que correspon a l'estàndard europeu. Això implica que estiguem davant d'una emergència habitacional que, només a l'entorn de Barcelona, exclou un milió de persones [14]. Milers de ciutadans i ciutadanes viuen la inseguretat de no saber si les desnonaran, en molts casos els habitatges no són adequats i en altres les persones viuen amuntegades en una mateixa habitació. No és casual que la pandèmia hagi colpejat més fort a les persones que viuen en els barris i districtes més vulnerables de les grans ciutats de tot el planeta, on les taxes de mortalitat han sigut més grans i on l'impacte de l'ODS 3 'Salut i benestar', tant en l'aspecte físic com en l'emocional, està generant processos d'angoixa i estrès molt elevats. Cal incrementar el parc públic d'habitatges de Catalunya per assegurar l'accés a un habitatge digne, assequible i accessible, com a mesura fonamental per garantir els mínims vitals i d'autonomia personal.

Conclusions

En resum, la nostra visió estructural de proximitat en l'ODS 1, "Fi de la pobresa", principalment se sosté, d'una banda, en la fragilitat actual del mercat de treball precari amb salaris baixos i, de l'altra, en el preu inassumible de l'habitatge. Expliquem això amb un exemple molt gràfic. El preu mitjà de l'habitatge de lloguer a Barcelona està per sobre dels 900 €/mes i a la resta de Catalunya és d'una mica més de 700 €/mes [15]. Si prenem com a referència aquests preus, com és possible que una família amb uns ingressos baixos o a l'atur pugui fer front a una despesa tan alta? És més, com es pot viure amb un sou mileurista o amb un salari mínim de 950 € si la despesa en habitatge ja s'emporta tots els ingressos, siguin en forma de salari o de prestació d'ajuda pública? Lògicament és impossible comprar menjar (ODS 2 – Fam zero) i pagar les factures de subministraments

bàsics (ODS 7 – Energia neta i assequible).

En aquest cas, veiem com la realització dels Objectius de Desenvolupament Sostenible estan fortament interrelacionats, obligant a canviar models d'organització vinculats al segle passat de totes les organitzacions que actuen i decideixen al màxim nivell sobre aquests temes. És necessari un canvi de mentalitat que ens permeti gestionar aquestes realitats des d'un compromís d'equips interdisciplinaris i amb una visió estratègica de 360º. Cal deixar enrere formes encara massa majoritàries, basades en un simple model de coordinació informativa entre diferents departaments estancs, més preocupats algunes vegades en la consecució dels seus objectius específics, que no pas en fer una aportació de talent i especialització cap a finalitats globals que podrien pal·liar aquestes deficiències estructurals.

> Cal incrementar el parc públic d'habitatges de Catalunya per assegurar l'accés a un habitatge digne i assequible com a mesura fonamental per garantir els mínims vitals i d'autonomia personal

Tota la nostra feina, la del tercer sector, posa la persona al centre dels nostres projectes i de la nostra acció socialment responsable, incorporant els altres dos eixos fonamentals en els Objectius de Desenvolupament Sostenible: la sostenibilitat i la prosperitat.

Les decisions que es prenguin ara afavoriran l'acceleració o, al contrari, alentiran l'assoliment dels ODS, que tan importants són per a les nostres societats. Amb tota probabilitat, la conjuntura actual ens hagi fet reflexionar en profunditat sobre els possibles camins que podem prendre per no haver d'afrontar situacions i escenaris més complicats que el d'ara en un futur pròxim [16].

REFERÈNCIES

1 — Cruz, I. Navarro-Varas, L. i Porce, S. (2020), *Una aproximació als efectes socioeconòmics de la COVID-19 a la metròpoli de Barcelona. Estimacions desigualtat social i pobresa*. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

2 — United Nations (2020), *Responsing to the socio-economic impacts of COVID-19 – ODS.*

3 — Taula Tercer Sector (2021), *800.000 persones han requerit ajuda de les entitats del tercer sector per l'emergència social de la COVID-19 durant el 2020*. Disponible en línia al web tercersector.cat.

4 — Taula Tercer Sector (2021), *800.000 persones han requerit ajuda de les entitats del tercer sector per l'emergència social de la COVID-19 durant el 2020*. Disponible en línia al web tercersector.cat.

5 — The World Bank (2020), *Atlas of Sustainable Development Goals 2020.*

6 — IDESCAT (2020), *Enquesta de condicions de vida.* Informe publicat el 21 de juliol de 2020. Disponible en línia al web d'idescat.cat.
7 — IDESCAT (2020), *Enquesta de condicions de vida.* Informe publicat el 21 de juliol de 2020. Disponible en línia al web d'idescat.cat.
8 — IDESCAT (2020), *Enquesta de condicions de vida.* Informe publicat el 21 de juliol de 2020. Disponible en línia al web d'idescat.cat.
9 — Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya (2020), *Principals dades sobre la implementació de la Renda Garantida de Ciutadania*. Disponible en línia al web treballiaferssocials.gencat.cat.
10 — World Health Organization (2001). *The World Health Report 2001: Mental Disorders affect one in four people*. Disponible en línia al web who.int.
11 — Alston, P. (2020), *Informe del Relator Especial de les Nacions Unides sobre l'extrema pobresa i els drets humans.*
12 — IDESCAT (2020), *Enquesta de condicions de vida*. Informe publicat el 21 de juliol de 2020. Disponible en línia al web d'idescat.cat.
13 — CCOO (2019). *Una aproximació a la pobresa en el treball.*
14 — FOESSA-Càritas Catalunya (2019), *Informe sobre exclusió i desenvolupament social a Catalunya.*
15 — Departament de Territori i Sostenibilitat (2021), *Mercat de lloguer d'habitatges*. Informació en línia al web territori.gencat.cat.
16 — Díaz, Adolf (2021), *La guía práctica de los Objetivos de Desarrollo Sostenible Agenda 2030*. Editorial Círculo Rojo.

Francina Alsina Canudas

Francina Alsina Canudas és presidenta de la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. És grafòloga i experta en perícia cal·ligràfica judicial i grafopsicològica. L'any 1989 va començar com a voluntària a Arrels Fundació, entitat on actualment encara segueix vinculada, i el 2005 va iniciar la seva col·laboració amb la Fundació Yamuna. El 2005 va ser escollida coordinadora de la unitat territorial de Barcelona de la Federació Catalana de Voluntariat Social, un càrrec que va ocupar fins l'any 2010, quan va ser escollida presidenta de l'entitat fins al 2018. L'any 2017 va entrar a presidir la Taula del Tercer Sector i el 2020 va tornar a ser reelegida en aquest càrrec.

Adolf Díaz Capón

Adolf Díaz Capón és investigador de la Xarxa Internacional de Promotors dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), membre del Consell Assessor de l'Observatori del Tercer Sector i president de l'Associació de Famílies de l'Institut Fort Pius. En l'àmbit del voluntariat, és el referent de la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya per a l'impuls de l'Agenda 2030. Coordinador local de la Creu Roja al Prat del Llobregat i Viladecans, és també la persona de referència del Fòrum dels 7 Principis de la Creu Roja a Catalunya. Recentment ha publicat el llibre *La guía práctica de los Objetivos de Desarrollo Sostenible Agenda 2030*.